

УДК 346.3

ЗВОРТНИЙ ЛІЗИНГ: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ.
Ментух Н.Ф., к.ю.н., доцент Тернопільського національного
економічного університету.

Крім питання поділу лізингу на оперативний і фінансовий, не менш дискусійним є питання правової природи зворотного лізингу («sale and lease back»), враховуючи певний інтерес з точки зору перспектив застосування в господарській практиці України. Зворотний лізинг передбачає придбання лізингодавцем майна у власника й надання йому цього майна у лізинг. Саме ця форма є найбільш доцільною для впровадження в практику діяльності багатьох промислових підприємств, тому що її застосування не потребує одноразових значних обсягів капіталовкладень і при незначних витратах сприятиме залученню додаткових інвестицій.

Проблемами видів та форм лізингу займалося багато як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Серед них можна виділити таких як, І.Є. Якубівського, О.В. Трофімову, Д.С. Січка, В.С. Різника, А.Г. Барабаш Ю. В. Ілларіонова, В.А. Горемікіна, В.Д. Газмана, В. Вітрянського, та ін.

Слід відзначити, що незважаючи на наявність розробок з цієї проблеми, ряд питань залишаються не дослідженими і потребують ґрунтового визначення та узагальнення. Тому метою статті є визначення поняття зворотного лізингу та його особливостей.

Так, відповідно до ч.2 ст.292 Господарського кодексу України, як зазначалось раніше, за формою здійснення лізинг може бути зворотним, пайовим, міжнародним тощо [1].

Законодавче визначення зворотного лізингу було закріплено в підпункту 1.18.3 п.1.18. ст.1 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств», відповідно до якого, зворотний лізинг визначався як

господарська операція фізичної чи юридичної особи, що передбачає продаж основних фондів фінансової організації з одночасним зворотним отриманням таких основних фондів такою фізичною чи юридичною особою в оперативний або фінансовий лізинг[2].

У попередній редакції Закону України «Про лізинг» від 16 грудня 1997 року [3] зворотний лізинг дещо трактувався по-іншому. Так, відповідно до п.1 ч.2 ст.4 зворотний лізинг – це договір лізингу, який передбачає набуття лізингодавцем майна у власника і передачу цього майна йому в лізинг.

Необхідно врахувати і визначення зворотного лізингу, яке пропонувалося прийняти у складі проекту Цивільного кодексу України, згідно ст.878 якого, за умовами договору зворотного лізингу лізингодавець купує майно у продавця (постачальника) з одночасним (зворотним) наданням йому цього майна у користування з правом подальшого набуття права власності на нього.

На сьогоднішній день визначення зворотного лізингу відображено в п.14.1.97 Податкового кодексу України [4], згідно якого зворотний лізинг (оренда) - господарська операція, що здійснюється фізичною чи юридичною особою і передбачає продаж основних засобів фінансовій організації з одночасним зворотним отриманням таких основних засобів такою фізичною чи юридичною особою в оперативний або фінансовий лізинг.

Слід відмітити, що у законодавстві деяких зарубіжних країн, міститься визначення **зворотного лізингу**, на що, на наш погляд, потрібно звернути увагу.

Відповідно до Закону Республіки Казахстан від 5 липня 2000 року «Про фінансовий лізинг» [5], а саме п.1 ч.2 ст.3 зворотний лізинг – різновид лізингу, згідно з яким продавець продає предмет лізингу лізингодавцю з умовою отримання цього предмета лізингу у лізинг як лізингоодержувач.

Своєрідне бачення законодавчого закріплення зворотного лізингу є у російського законодавця, який у ч.1 ст.4 Федерального Закону «Про фінансову оренду(лізинг)» [6] закріпив правило, згідно якого продавець може

одночасно виступити як лізингоодержувач в межах одного лізингового правовідношення.

Дана форма лізингу закріплена і у ст.5 Закону «Про лізинг» Республіки Узбекистан, згідно якого лізингоодержувач і продавець виступають в одній особі [7].

На рівні міжнародних правових уніфікацій визначення зворотного лізингу відображається у п.3.3 Конвенції про міждержавний лізинг від 25 листопада 1998 року, згідно якого зворотний лізинг – вид лізингу, якщо він передбачений національним законодавством сторін, за якого постачальник предмета лізингу продає його лізинговій компанії, а та, в свою чергу, здає цей предмет лізингу колишньому постачальнику предмета лізингу[8].

Отже, зворотний лізинг являє собою певну систему взаємопов'язаних між собою домовленостей, за якою фірма, яка є власником певного майна чи обладнання, продає дану власність певній лізинговій компанії чи іншій особі з одночасним оформленням договору лізингу своєї колишньої власності. Тобто, власник майна спочатку продає його майбутньому лізингодавцю, а потім сам орендує даний об'єкт у покупця, тобто одна і та ж особа виступає в ролі як продавця, так і лізингоодержувача.

Враховуючи досвід практики використання суб'єктами господарювання зворотного лізингу, за його допомогою можна вирішувати різні господарські потреби.

Так, наприклад, купівля дорогого обладнання певною особою, не завжди може мати для неї корисний результат, адже великі грошові затрати на придбання того чи іншого майна, зможе в подальшому погіршити фінансове становище даної особи. А коли ця особа укладає договір зворотного лізингу, то вона, тим самим не тільки повертає затрачені кошти, але й отримує дане обладнання у володіння і користування. В подальшому вона може відновити право власності на це обладнання.

Зворотний лізинг досить активно використовується і для інших цілей, наприклад, для рефінансування капітальних вкладень, особливо в тих

випадках, коли у підприємства є фінансові труднощі; для отримання податкових пільг; для більш цілеспрямованого використання залучених інвестицій, зокрема в збільшення оборотних засобів чи в накопичення основних фондів; для переоснащення підприємств новими технологічними машинами і обладнаннями. Зворотний лізинг, також, використовується для вирівнювання балансу суб'єктами підприємницької діяльності шляхом продажу ними свої рухомих і нерухомих речей не за балансованою, а за ринковою вартістю.

Проте, незважаючи на таке використання зворотного лізингу в юридичній літературі і досі точаться дискусії з приводу існування та правового закріплення зворотного лізингу як специфічного різновиду лізингових відносин.

Так, професор В. Вітрянський у своїй роботі із цього приводу зазначає: «у такому випадку відсутній один з основних елементів лізингу, а саме: придбання лізингодавцем обладнання у визначеного продавця відповідно до вказівок орендаря, який якраз і є кваліфікуючою ознакою будь-якого договору лізингу, що дає змогу віднести його до окремого виду оренди»[9, 229].

С. Корольов, заперечуючи існування зворотного лізингу як особливого виду лізингу у своїй роботі стверджує, що у випадку зворотного лізингу має місце сукупність двох договорів, а саме договору купівлі-продажу і лізингу[10, 115].

У своєму дослідженні А. Барабаш з приводу існування зворотного лізингу стверджує, що «застосування цієї форми лізингу підвищує ступінь ймовірності зловживань зі сторони лізингодавця, адже його фіктивне банкрутство може вести до втрати виробництва» [11, 9].

Проте з усіма вище зазначеними твердженнями погодитися не можна. Адже при зворотному лізингу власник майна продає своє майно лізингодавцю. Тобто, лізингодавець купує це майно і в подальшому передає даний предмет лізингу попередньому власнику. Таким чином, між власником

і лізингодавцем виникають фінансово-правові відносини, які пов'язані з купівлею і передачею предмета лізингу. Власник даного майна спочатку виступає по відношенню до лізингодавця як продавець, а потім як лізингоодержувач, який визначає характеристики предмета лізингу.

Таким чином, зворотний лізинг за всіма своїми правовими характеристиками відповідає лізинговим відносинам і є їхнім різновидом.

Такий специфічний вид лізингу є, перш за все, вигідним для тих підприємств, які потрапили у важке фінансове становище, тобто в українських економічних умовах він може значно розповсюджуватися. Зворотний лізинг дасть можливість таким підприємствам отримати гроші за рахунок продажу частини своїх засобів виробництва, а також, використати отриману суму в якості нових капітальних вкладень.

Тому, процедура укладення зворотного лізингу повинна бути законодавчо закріплена.

Для подальшого удосконалення вітчизняного законодавства по регулюванню лізингових відносин доцільно було б доповнити Господарський кодекс, Цивільний кодекс та Закон України «Про фінансовий лізинг» окремою нормою, а саме: «У договорі лізингу продавець (постачальник) предмета лізингу може одночасно виступати і лізингоодержувачем даного предмета «зворотний лізинг»».

Закріпити характерні особливості зворотного лізингу в чинному законодавстві, а саме:

- Продавець(постачальник) предмета лізингу та лізингоодержувач є одна і та ж особа;
- Договір зворотного лізингу укладається відповідно до принципу свободи договору і є двостороннім;
- Лізингоодержувач визначає характеристику предмета лізингу і обирає продавця(постачальника);
- Лізингодавець не несе відповідальності за вибір лізингоодержувачем продавця(постачальника) предмета лізингу;

- По закінченні договору можливо викупити предмет лізингу чи встановити на нього право власності попереднім власником;
- Відповідно з договором лізингу після виплати лізингових платежів, лізингоодержувач отримує право власності на передане в лізинг майно.

Зворотний лізинг все більш значне місце займає в діяльності підприємств за кордоном і виступає одним з найбільш ефективних механізмів отримання підприємством в оборот грошових коштів на довготривалий період. Даний вид лізингу є найбільш ефективним і відносно дешевим способом поліпшення фінансового становища підприємств і використовується в тих випадках, коли підприємства відчувають брак оборотних коштів.

В умовах ринкової економіки України цей вид лізингу зможе широко використовуватися. Це зумовлено тим, що для виживання великих промислових підприємств, необхідна повна модернізація або диверсифікованість виробництва на базі наявних пасивних виробничих фондів, виробничих інфраструктур і кваліфікованих кадрів. Обидва варіанти вимагають довгострокових і значних інвестицій [12, 39-42].

Так, в результаті укладання угоди зворотного лізингу, лізингова компанія, за рахунок одержаних від інвестора коштів купує основні виробничі фонди власника інвестиційного проекту, а решту коштів зможе витратити на придбання нового обладнання для модернізації або переоснащення нового диверсифікованого виробництва та передати даному власнику на умовах оренди.

До переваг даної форми лізингу можна віднести наступні:

- Зворотний лізинг є найбільш ефективним і відносно дешевим способом поліпшення фінансового становища підприємства;
- На відміну від банківського кредиту лізингоодержувачу не потрібно надавати гарантійне забезпечення даної угоди у вигляді застави нерухомості, цінних паперів чи інших гарантій;

- Від лізингової компанії підприємство одержує повну вартість обладнання, повертає витрачені на його закупівлю ресурси, зберігаючи при цьому за собою право володіння і користування даним обладнанням;
- Зворотний лізинг дає можливість підприємству вийти із скрутного матеріального становища.

Тому, враховуючи переваги даного виду договору лізингу, необхідно створити сприятливі правові умови для подальшого його розвитку в нашій державі. За договором зворотного лізингу лізингоодержувач може закладати отримане обладнання під визначену суму, поповнюючи тим самим оборотні кошти, випускати певну продукцію і розраховуватися по боргових зобов'язаннях відповідно до умов лізингового договору.

РЕЗЮМЕ

Ментух Н.Ф. Зворотний лізинг: поняття та особливості.

У статті досліджено одну із форм лізингу – зворотний лізинг. Проаналізовано його місце в системі чинного законодавства, висвітлено його особливості та перспективи розвитку на практиці суб'єктами господарювання.

Ключові слова: лізинг, форми лізингу, зворотний лізинг.

РЕЗЮМЕ

Ментух Н.Ф. Возвратный лизинг: понятие и особенности.

В статье исследовано одну из форм лизинга - возвратный лизинг. Проанализировано его место в системе действующего законодательства, освещены его особенности и перспективы развития на практике субъектами хозяйствования.

Ключевые слова: лизинг, формы лизинга, возвратный лизинг.

SUMMARY

Mentukh Nataliya. Leaseback: concepts and features.

This article explores a form of leasing - leasing back. Analyzed its place in the current legislation, it covers the characteristics and prospects of development in practice entities.

Key words: leasing, lease form, lease back.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19–20, № 21–22. – Ст. 144.
2. Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств»: Закон України від 22 травня 1997 року № 283/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 27. – Ст. 181. (втратив чинність)
3. Про лізинг: Закон України від 16 грудня 1997 року № 723/97–ВР// Відомості Верховної Ради України. – 1998. –№ 16. –Ст. 68. (втратив чинність)
4. Податковий кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–14, № 15–16, № 17 – Ст. 112.
5. О финансовом лизинге: Закон Республики Казахстан от 5 июля 2000 года [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www2.ifc.org/centralasia/leasing/attach/kzlaw.doc>.
6. О финансовой аренде (лизинге): Федеральный закон Российской Федерации от 29 октября 1998 года № 164–ФЗ. 6–е изд. – М: Ось – 89, 2005. – 16с.
7. Закон Республики Узбекистан «О лизинге» от 14 апреля 1999г. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http // www.uzbekleasing.com / law / law.html](http://www.uzbekleasing.com/law/law.html).
8. Конвенція про міждержавний лізинг від 25 листопада 1998 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=997_179.
9. Витрянский В.В. Договор аренды и его виды: прокат, фрахтование на время, аренда зданий, сооружений и предприятий, лизинг/ В.В.Витрянский. – М.: Статут, 2001. – 300 с.
10. Королев С. Нужны новые подходы к лизинговому законодательству/

С.Королев // Хозяйство и право. – 2001. – №9. – с.110–125.

11. Барабаш А.Г. Правове регулювання лізингових відносин в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право»/ А.Г.Барабаш.- Д., 2004.- 18с.

12. Жолнерчик Г. Сублізинг та зворотний лізинг у діяльності підприємств/Г.Жолнерчик // Ринок цінних паперів в Україні. – 2004. – №9–10. – с.39–42.